

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٣٢٤٣

۱۳۸۱ / ۴ / ۲۰

وزارتخانه علوم و فرهنگ ایران
تبریز

دانشگاه تبریز
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایاننامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی تربیتی

عنوان

بررسی رابطه وضعیت خود درگیر و کار درگیر با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی

دانش آموزان سال سوم متوسطه شهرستان تبریز ۸۰-۱۳۷۹

استاد راهنما

جناب آقای دکتر اسکندر فتحی آذر

استاد مشاور

جناب آقای دکتر سید داوود حسینی نسب

پژوهشگر

زهرا سلمانی مقدم

۳۲۶۲۵

بنام خداوند بخشنده و مهربان

هم‌اکنون که به حول و مدد الهی در آستانه فارغ‌التحصیلی دوره کارشناسی ارشد هستم بر خود واجب می‌دانم که ابتدا خداوند مهربان شکرگویم که به من یاری داد تا بتوانم این مقطع از تحصیل خویش را به پایان برسانم.

همچنین بر خود لازم می‌دانم که از استاد راهنمای ارجمند و بزرگوار جناب آقای دکتر اسکندر فتحی آذر تشکر و سپاسگزاری نمایم چرا که انجام این پژوهش بدون راهنمایی‌های دلسوزانه و خردمندانه ایشان مقدور نبود. و ایشان با صبر و تحمل فراوان و تشویق دشواریهای این راه را بر من هموار نمودند.

بر خود واجب می‌دانم که از زحمات و تلاشهای استاد مشاورم جناب آقای دکتر سید داوود حسینی نسب تشکر نمایم که از هیچ کمک و ارشادی مضایقه نمودند.

از مدیریت محترم گروه علوم تربیتی جناب آقای دکتر خلیل سلطان‌القرایی که با ایجاد محیطی صمیمانه و بانشاط انگیزه و اندیشیدن در مسائل تعلیم و تربیت را فراهم نمودند تشکر می‌نمایم. و خدای را شکرگزارم که به من توفیق داد که محضر ایشان شاگردی کنم.

ضمناً از عنایات کلیه اساتید و کارکنان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی و دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی و به خصوص از اساتید محترم گروه زبان فرانسه دانشگاه تبریز که در طول تحصیل همواره مرا یاری دادند قدردانی می‌کنم.

تقدیم به:

اولین معلمان زندگییم، به پدر و مادر عزیزم که از هیچ تلاشی برای موفقیت فرزندانشان دریغ نمی‌نمایند.

به همسر خوبم که در امر به اتمام رساندن این پایاننامه گام به گام با من همراهی نمودند.

به برادران و خواهرانم که همواره مشوقم بوده‌اند.

نام خانوادگی پژوهشگر: سلمانی مقدم نام: زهرا	
عنوان: بررسی رابطه وضعیت خوددرگیر و کاردرگیر با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی	
استاد راهنما: آقای دکتر اسکندر فتحی آذر	
استاد مشاور: آقای دکتر سید داوود حسینی نسب	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: روانشناسی گرایش: تربیتی	
دانشگاه: تبریز دانشکده: علوم تربیتی و روانشناسی	
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۰/۱۲/۱۸ تعداد صفحه: ۱۳۶	
کلید واژه‌ها: ۱ - وضعیت خوددرگیر	1-Ego - involvement
۲ - وضعیت کاردرگیر	2- Task - involvement
۳ - انگیزش پیشرفت	3- Achievement motivation
۴ - پیشرفت تحصیلی	4-Academic Achievement
<p>چکیده: پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه وضعیت خوددرگیر و کاردرگیر با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه اجرا شده است. در این پژوهش ۳۷۳ نفر از دانش‌آموزان سال سوم به روش تصادفی خوشه‌ای از بین دانش‌آموزان دختر و پسر شهر تبریز انتخاب شدند و پرسشنامه جهت‌گیری معیارهای انگیزشی و پرسشنامه انگیزش پیشرفت فرمنس بر روی آنها اجرا شد. برای تحلیل نتایج پژوهش از آزمونهای آماری تفاوت میانگین (t-test) و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است نتایج حاصل نشان دادند که:</p> <p>۱ - بین وضعیت خوددرگیر و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد.</p> <p>۲ - بین وضعیت کاردرگیر و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌دار وجود ندارد.</p> <p>۳ - بین وضعیت خوددرگیر و کاردرگیر در دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار وجود ندارد.</p> <p>۴ - بین انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد.</p> <p>۵ - بین انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار وجود ندارد.</p> <p>۶ - پیشرفت تحصیلی دختران بیشتر از پسران است.</p> <p>۷ - بین وضعیت خوددرگیر و انگیزه پیشرفت رابطه معنی‌دار وجود ندارد.</p> <p>۸ - بین وضعیت کاردرگیر و انگیزه پیشرفت رابطه معنی‌دار وجود ندارد.</p>	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: طرح و بیان مسئله	
۲.....	مقدمه.....
۴.....	بیان مسئله.....
۸.....	ضرورت و اهمیت مسئله.....
۱۰.....	اهداف تحقیق.....
۱۱.....	فرضیه‌های تحقیق.....
۱۱.....	سوالات تحقیق.....
۱۲.....	تعاریف متغیرها.....
۱۴.....	محدودیت‌های تحقیق.....
فصل دوم: پایه‌های نظری و پیشینه تحقیقات	
۱۶.....	مقدمه.....
۱۶.....	نظریه هدف.....
۱۹.....	ارتباط بین جهت‌گیری هدف و علاقه.....
۱۹.....	جهت‌گیری هدف و راهبردهای یادگیری.....
۲۰.....	باورهای انگیزشی دانش‌آموزان و جهت‌گیری هدف.....
۲۱.....	وضعیت خوددرگیر.....

۲۳.....	ابعاد وضعیت خوددرگیر.....
۲۳.....	وضعیت کاردرگیر.....
۲۶.....	نقش معلم در جهت‌گیری هدف.....
۲۹.....	نظریه تقویت درباره جهت‌گیری انگیزشی.....
۳۰.....	انگیزش.....
۳۰.....	تعریف انگیزش و انگیزه.....
۳۲.....	نظریه‌های روانشناختی درباره انگیزش.....
۳۲.....	نظریه هدونیزم یا لذت‌گرایی.....
۳۳.....	نظریه غریزه.....
۳۴.....	نظریه‌های سائقه و تقویت.....
۳۶.....	نظریه فیزیولوژیکی.....
۳۶.....	نظریه شناختی.....
۳۷.....	نظریه انسان‌گرای انگیزش.....
۳۸.....	نظریه یادگیری اجتماعی.....
۳۸.....	ارتباط انگیزش با یادگیری.....
۳۹.....	انگیزش پیشرفت.....
۳۹.....	نظریاتی پیرامون انگیزش پیشرفت.....
۳۹.....	نظریه هنری موری.....

۴۰ ..... نظریه مک کلند

۴۱ ..... نظریه اتکینسون

۴۲ ..... پیشرفت تحصیلی

۴۴ ..... بررسی پژوهشهای انجام یافته

فصل سوم: روش تحقیق

۶۶ ..... مقدمه

۶۶ ..... جامعه آماری

۶۶ ..... نمونه آماری

۶۷ ..... روش نمونه گیری

۶۷ ..... ابزارهای جمع آوری اطلاعات

۶۸ ..... پرسشنامه معیارهای جهت گیری انگیزشی

۷۰ ..... روایی و پایایی پرسشنامه معیارهای جهت گیری انگیزشی

۷۱ ..... پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس

۷۳ ..... پایایی و روایی پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس

۷۴ ..... پیشرفت تحصیلی

۷۴ ..... روش تحقیق

۷۵ ..... شیوه اجرای تحقیق

۷۵ ..... روشهای آماری

فصل چهارم: یافته‌های پژوهشی

مقدمه ۷۸

الف) یافته‌های توصیفی ۷۸

ب) یافته‌های استنباطی ۹۳

ج) یافته‌های جانبی ۹۹

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

مقدمه ۱۰۷

بحث و نتیجه‌گیری ۱۰۷

پیشنهادات کاربردی ۱۱۴

پیشنهادات پژوهشی ۱۱۵

منابع و مأخذ

منابع فارسی ۱۱۷

منابع انگلیسی ۱۲۰

ضمائم

پرسشنامه جهت‌گیری معیارهای انگیزشی .....
.....

پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس .....
.....

فصل اول:

طرح و بیان مسأله

فصل اول: طرح و بیان مسئله

مقدمه:

بارها دیده شده دانش‌آموزانی که از لحاظ توانایی و استعداد یادگیری بسیار شبیه به هم هستند اما در پیشرفت تحصیلی تفاوت‌های زیادی با یکدیگر دارند. این تفاوتها نه تنها در یادگیری درسهای آموزشگاهی بلکه در سایر فعالیتهای غیرتحصیلی نیز به چشم می‌خورد. این جنبه از رفتار آدمی به حوزه انگیزش^(۱) مربوط می‌شود. شناسایی مفهوم انگیزش و آگاهی از انگیزه‌های مختلف و تأثیر آنها بر فرایند یادگیری دانش‌آموزان و دانشجویان به معلم کمک می‌کند تا در طرح و اجرای برنامه‌های آموزشی خود روشهای بهتری را به کار بندد.

اخیراً پژوهشهایی که در زمینه انگیزش انجام گرفته‌اند به سوی بررسی جهت‌گیری‌های انگیزشی^(۲) یا جهت‌گیری هدف^(۳) سوق داده شده‌اند.

پژوهش‌های اخیر درباره انگیزش سه بعد در جهت‌گیری هدف تعیین کرده‌اند. این سه بعد عبارتند از:

کاردرگیری^(۴)، خوددرگیری^(۵) و کارگریزی^(۶) (اسکلویک^(۷)، ۱۹۹۷)

کاردرگیری وضعیتی است که توجه به کار یا تکلیف بیشتر از توجه به پاداش بیرونی است و خوددرگیری

1- Motivation

3- Goal orientation

5- Ego - involvement

7- Skaalvik

2- Motivational orientations

4- Task - involvement

6- Task - avoidance

مرکز پژوهش‌های علمی و تخصصی
پژوهش‌های انگیزشی

وضعیتی است که فرد دوست دارد از لحاظ توانایی بهتر و برتر از دیگران باشد (نیکولز^(۱)، ۱۹۸۳). کارگریزی وضعیتی است که فرد تکلیفش را با صرف کمترین تلاش انجام می‌دهد (نیکولز، ۱۹۸۴).

انگیزش دارای نظریه‌های متفاوتی است یکی از نظریه‌هایی که به تفاوت انگیزه دانش‌آموزان در مدرسه توجه می‌کند، انگیزش پیشرفت^(۲) نامیده می‌شود.

پیشرفت تحصیلی^(۳) نوجوانان نه تنها موضوع قابل توجهی برای والدین و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش می‌باشد، بلکه برای تمام افرادی که به رشد و شکوفایی جوانان و پیشرفت جامعه علاقمند باشند حائز اهمیت فراوان است. چون نوجوانان بخش عظیمی از جمعیت کشور ما را تشکیل می‌دهند و سرمایه‌های مادی و معنوی کشور به حساب می‌آیند، ضروری به نظر می‌رسد که با بهره‌گیری از علم روانشناسی تربیتی، والدین و مربیان که درک بیشتر از ویژگی‌های شخصیتی، علائق، استعدادها و نیازهای رشدی آنها داشته باشند تا از این طریق بتوانند آنها را در جهت رشد و تعالی هدایت نمایند.

1- Nicholls

2- Achievement motivation

3- Academic achievement

بیان مسئله

ما در زمینه آموزش همیشه با سؤالاتی از این قبیل: چرا بعضی از دانش‌آموزان در انجام تکلیف تلاش بیشتری می‌کنند در حالی که برخی دیگر از دانش‌آموزان چندان مایل به صرف تلاش بیشتر نیستند و سعی می‌کنند که تکلیف خود را با صرف حداقل تلاش به پایان برسانند؟ چرا برخی از دانش‌آموزان به مقایسه عملکرد خود با عملکرد دیگران می‌پردازند در صورتی که برخی دیگر از دانش‌آموزان به مقایسه عملکرد فعلی خود با عملکرد قبلی‌شان می‌پردازند؟ چرا برخی از دانش‌آموزان موفقیت را به توانایی نسبت می‌دهند در حالیکه برخی دیگر موفقیت را به کوشش نسبت می‌دهند؟ روبرو هستیم. پاسخ به این سؤالات و موارد مشابه در نظریه جهت‌گیری هدف (خوددرگیری و کاردرگیری) پنهان است. و جهت‌گیری هدف دانش‌آموزان از موضوعات مهمی است که معلم باید درباره آن اطلاع کسب کند. بنابراین در پژوهش حاضر سؤالات این تحقیق عبارتند از: آیا بین وضعیت خوددرگیر و کاردرگیر و انگیزش پیشرفت رابطه وجود دارد؟ آیا بین وضعیت خود درگیر و کار درگیر و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد؟ آیا بین وضعیت خوددرگیر و کاردرگیر در دختران و پسران تفاوت وجود دارد؟

در سالهای اخیر، بسیاری از پژوهشگران پیشنهاد کرده‌اند که درک صحیح عملکرد^(۱) فراگیر در یک تکلیف خاص مستلزم فهم انگیزش فراگیر است، و چنین درکی نیازمند شناخت اهدافی است که فعالیت فراگیر را هدایت می‌کند (به نقل از کوردون^(۲)، ۲۰۰۰). و اهداف، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نیکولز و همکارانش^(۱) (۱۹۸۵) مشخص کردند که دو الگوی هدفی مجزا به هدایت فراگیران در تکالیف آموزشی منجر می‌شوند که این الگوها عبارتند از: جهت‌گیری تکلیف^(۲) (کاردرگیری) و خود جهت‌گیری^(۳) (خود درگیری). دانش‌آموز کاردرگیر یادگیری^(۴) را به خاطر خود یادگیری انجام می‌دهد و احساس شایستگی^(۵) اصلی او در این است که چقدر یاد گرفته است. در حالی که فراگیر خوددرگیر، یادگیری را در روند نیاز به بهتر عمل کردن از دیگران و بهتر بودن از همکلاسه‌هایش انجام می‌دهد. هدف یادگیری برای فراگیر خوددرگیر در مقایسه اجتماعی تعریف شده است یعنی دوست دارد که از دیگر همکلاسه‌هایش برتر باشد و نشان دهد که دارای توانایی بیشتری است. در حالی که فراگیر کاردرگیر عملکرد فعلی خود را با عملکرد قبلی‌اش مقایسه می‌کند، و یادگیری را فی نفسه ارزشمند می‌بیند.

فراگیر خود درگیر اگر بهتر از همکلاسان خود عمل کند خود را فرد شایسته‌ای می‌پندارد در حالی اگر بدتر از اغلب همکلاسان خود عمل کند خود را فردی ناشایست می‌پندارد. کاردرگیری با احساس شایستگی رابطه مثبت دارد. زیرا زمانی که فراگیر کاردرگیر، تکلیفش را نسبت به تکلیف قبلی بهتر انجام داده باشد احساس شایستگی‌اش بیشتر می‌شود (نیکولز، ۱۹۸۴).

چنانچه ملاحظه می‌شود باید سعی شود که جهت‌گیری هدف دانش‌آموزان به سوی کاردرگیری هدایت شود. به نظر می‌رسد که مشکل آموزش و پرورش امروز در کشور ما این است که در مدارس بیشتر فضای خود درگیر حاکم است و در ایجاد فضای خوددرگیر یا کاردرگیر مدرسه و معلم نقش بسیار مهمی دارند

1- Nicholls

2- Task - orientation

3- Ego - orientation

4- Learning

5- Competency

(میدگلی^(۱)، ۱۹۹۵). امروزه در مدارس بر رقابت و مقایسه اجتماعی تأکید می‌شود و تحقیقات متعدد نشان داده‌اند که ایجاد رقابت در کلاس درس و مقایسه دانش‌آموزان با یکدیگر باعث ایجاد فضای خود درگیر می‌شود. و زمانی که دانش‌آموزان خود درگیر می‌شوند، آنها موفقیت را به کوشش نسبت نمی‌دهند، بلکه آن را به سطح توانایی نسبت می‌دهند. آنها توانایی بالا را در این می‌بینند که بتوانند تکلیفی را با صرف کوشش کمتری به پایان برسانند (پاپائوس^(۲)، ۱۹۹۵، سیفریز و همکاران^(۳)، ۱۹۹۲). بنابراین اگر این روند ادامه پیدا کند مشکلات دانش‌آموزان روز به روز بیشتر می‌شود.

نولن^(۴) (۱۹۸۸) در پژوهشی به این نتیجه رسید که کار درگیری همبستگی مثبت با کاربرد راهبردهای مطالعه‌ای عمیق دارد در حالی که خود درگیری با راهبردهای مطالعه‌ای عمیق رابطه ندارد.

پژوهشی توسط الاف کولر^(۵) (۲۰۰۰) انجام شد و الاف کولر در این پژوهش به این نتیجه رسید که پیشرفت تحصیلی با کار درگیری رابطه مثبت دارد در حالی که با خود درگیری رابطه منفی دارد.

در جریان آموزش، گاه سؤالاتی از این قبیل مطرح می‌شوند: چرا بعضی از دانش‌آموزان مشتاقانه به تکالیف آموزشی روی می‌آورند و در انجام تکالیف از خود تلاش و جدیت بی‌شائبه‌ای نشان می‌دهند. حال آنکه بعضی دیگر از انجام تکالیف اجتناب می‌کنند و یا از روی بی‌علاقگی به انجام آنها مبادرت می‌ورزند. چرا بعضی از دانش‌آموزان از یادگیری در مدرسه و خارج از مدرسه لذت می‌برند و از پیشرفتشان خشنود می‌شوند در حالی که بعضی دیگر، نسبت به یادگیری آموزشگاهی چنین احساسی ندارند؛ اینها سؤالاتی مربوط به انگیزش هستند و برای دانش‌آموزان، تلویحات مهمی را در بر دارند (غفوری، ۱۳۷۶).

1- Midgley

2- Papainous

3- Seifriz et al.

4- Nolen

5- Olaf köller